
**ГЛОБАЛЬНИЙ КІБЕРПРОСТІР ТА ОПІР ІНФОРМАЦІЙНИЙ
АГРЕСІЇ: КІБЕРДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ
У ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ІНВАЗІЇ**

Верховцева І. Г.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-480-1-9>

ВСТУП

Разом з інтервенцією російської федерації на Сході та Півдні України, в 2014 р. було розпочато інформаційну війну з метою впливати на свідомість, крім українців, громадськості інших країн світу в потрібному інтервентові напрямі та ідейно підготувати світове співтовариство до повномасштабного військового вторгнення в Україну, яке сталася 24 лютого 2022 р. Складниками інформаційної інвазії впродовж 2014–2024 рр. стали дезінформації, інформаційні маніпуляції, агресивні пропагандистські наративи, спрямовані на дискредитацію всього українського – влади, держави, соціокультурного поля загалом, аби обґрунтувати нібито доцільну з російської точки зору зміну політичної влади в Україні в силовий спосіб вольовим рішенням кремлівського керівництва¹. Для реалізації таких завдань у інформаційно-комунікаційному вимірі російське політичне керівництво задіяло чималі ресурси на підтримку прокремлівських медіа. Технічними умовами, що посприяли й продовжують сприяти розгортанню російської інформаційної агресії проти України в міжнародних комунікаціях, є застосування новітніх цифрових технологій та наявність глобального інформаційного простору, який завдяки цим технологіям останніми десятиліттями зазнав радикальних змін. У його кібернетичному форматі цей простір зумовлює розвиток засобів масової інформації (ЗМІ) та засобів масової комунікації (ЗМК) загалом, котрі завдяки можливостям практично миттєво поширювати інформацію у величезних обсягах континентами й міжнародними регіонами

---

¹ Ільницький В., Старка В., Галів М., Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*. 2022. № 5. С. 46–53.

впливають на порядок денний світової політики та комунікаційні процеси глобального масштабу². Усе вимагає пошук ефективних інструментів протидії Україні російській інформаційній агресії антиукраїнського характеру в міжнародних комунікаціях з особливою увагою до кібернетичного простору як новітнього простору контактів народів і країн, у рамках якого відбуваються інтенсивні комунікації як міжурядового формату, так і в площині взаємодії зі світовою громадськістю³.

1. Кіберпростір – новий простір людського буття: інформаційна агресія, інформаційне насильство

Науково-технічна революція та поява нових комунікаційних технологій сформували принципово новий простір людського буття – кіберпростір. Він є екстериторіальним та практично позбавленим географічних обмежень. За Д. Дубовим, у глобальному вимірі кіберпростір є інформаційним простором та водночас комунікативним середовищем, створеним організованою сукупністю інформаційних процесів на підставі об'єднаних загальними принципами й правилами інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і управління ними⁴. Л. Піддубна наголошує, що кіберпростір є одним з головних факторів соціокультурного середовища, особливим середовищем перебування, з яким пов'язані всі сфери суспільного життя – економічна, соціальна, політична, духовна. Саме поява кіберпростору сприяла формуванню глобального інформаційного простору та становленню «мережевого суспільства» (М. Кастельс), базою функціонування якого є генерування, обробка, передача та оновлення інформаційного соціального поля. У кіберпросторі життя людини відбувається в двох паралельних середовищах: середовищі соціальної реальності та в його копії – віртуальному світі, сформованому за допомогою техніко-технологічних засобів. Це дозволяє людині одночасно виступати споживачем, приймачем, реципієнтом соціальної інформації та її автономним суб'єктом. Завдяки цьому відбуваються кардинальні зміни в свідомості мільйонів людей, виникають якісно нові форми комунікацій, відбувається перерозподіл ціннісних орієнтирів

---

² Проноза І. І. Засоби масової інформації і комунікації в інформаційній війні як сучасна політична практика. *Політикус*. 2020. № 3. С. 65.

³ Антонюк В. В. Інформаційна війна в структурі сучасного геополітичного протистояння: нові контексти та інтерпретації. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2021. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2121>

⁴ Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва: монографія. Київ : НІСД, 2014. С. 9–11.

при виборі можливостей самореалізації різних соціальних груп. Кіберпростір активно втручається в структури влади, сприяє формуванню електронного уряду, віртуалізації політичного життя, підпорядкованого «мережевій» логіці⁵.

У липні 2000 р. президенти восьми провідних індустріальних країн світу (G-8) підписали «Хартію глобального інформаційного суспільства» («Окінавська Хартія»), якою визнано перехід до нового етапу розвитку планетарного соціуму завдяки впливу на суспільні процеси інформаційно-комунікаційних технологій сформованість завдяки глобальній інформатизації принципово нового середовища протипротивства держав-супротивників – кіберпростору. Такий новий кібервимір міжнародних відносин породив чималі виклики політиці стримування, оскільки якість інформації, її доступність, на тлі застосування сучасних інформаційних технологій, зумовлюють глибокі зміни в політиці держав та чинять суттєвий вплив на характер і систему державного управління. Держави, залучені до глобальних інформаційних процесів, мають особливу увагу приділяти питанням кібербезпеки через її зв'язок з безпековими аспектами політики, економіки, електронних послуг, енергетики, транспорту та інших ключових сфер життєдіяльності соціумів. Однак, разом із тим, констатовано відсутність принципів існування та використання кіберпростору. Зокрема, міжнародне право практично не регулює застосування інформаційних технологій у військових цілях, що перетворює кіберпростір на один із потужних викликів сталому розвитку і породжує низку загроз глобальному розвитку. При цьому людина, суспільство, держава одночасно є як об'єктами кіберпростору, так і його суб'єктами⁶.

Кордони між країнами стали майже прозорими для різноманітних видів зв'язку, а відстань для спілкування взагалі перестала відігравати роль перепони. Різноманітні соціальні мережі об'єднали мільйони користувачів у всьому світі відповідно до їх уподобань, інтересів, поглядів, ділових стосунків, знайомств тощо. Швидка та доступна можливість отримати майже будь-яку інформацію у «світовій павутині» з використанням різних пошукових систем, баз даних, електронних видань дозволяє припустити, що паперові видання, найближчим часом можуть стати раритетними спогадами. Але поряд з вагомими перевагами, які отримує від інформаційних технологій людство,

---

⁵ Піддубна Л. В. Кіберпростір як соціокультурний фактор мережевого суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 105. С. 204–206.

⁶ Лук'янчикова В. Ю. Кіберпростір: загрози для міжнародних відносин та глобальної безпеки. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 72. С. 793–795 ; Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір. С. 72–74.

з'явилися, активно розвиваються і поширюються нові загрози як для життєдіяльності самої людини, так і для безпечного існування цілих держав⁷.

Як вказують В. Матвієнко та Г. Петушкова, головні проблеми в кіберпросторі пов'язані саме з людським чинником. Здебільшого ці проблеми геополітичного характеру. Насамперед виклики кіберпростору – це виклики управління кіберсередовищем. Однією з головних проблем кібербезпеки в цій сфері є проблема політичної мотивації осіб та організацій в контексті їх відповідальності за регулювання складників кібербезпеки. Зокрема, йдеться про обмеження й притягнення до відповідальності за зловмисну діяльність акторів міжнародних відносин, адже через швидкі темпи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій міжнародне право не може бути застосоване до кіберпростору в повному обсязі та без постійних поправок. Наразі світова спільнота має 11 необов'язкових норм відповідальної поведінки держав від групи урядових експертів ООН. Більшість держав має власні концепції та стратегічні плани, що на практиці суперечать нормам, оскільки ті є необов'язковими. Відповідні неузгодженості фіксуються як на міжнародному, так і на національному, рівнях. Класичні концепції міжнародних відносин, як нейтралітет або контроль над озброєннями, у своїй традиційній формі в кіберпросторі сенсу не мають⁸.

Глобалізаційні процеси стирають кордони національної ідентичності. Оскільки кібернетизація інформаційного простору – принципово нове явище, де формується, перетворюється, передається, використовується, зберігається інформація, що впливає на індивідуальну й суспільну свідомість, інформаційну інфраструктуру та власне інформацію, це зумовлює формування передумов для створення, розвитку й поширення інформаційної зброї⁹. Додамо: її мішенню може виступати ідентичність соціумів у рамках окремих країн, регіонів і навіть планетарних. І. Проноза вказує, що величезний вплив на це мають сучасні ЗМІ та ЗМК, які стали найпотужнішим елементом механізму цілеспрямованого конструювання політичних порядків, засобом

---

⁷ Князєв С. О. Сучасні тенденції ведення інформаційних війн. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози*: збірн. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ : НА СБУ, 2021. С. 78–80.

⁸ Матвієнко В., Петушкова Г. Кібердипломатія в Європейському Союзі: модель естонської кібердипломатії та досвід України. *Україна дипломатична*. 2024. Вип. XXIV. С. 697–698.

⁹ Тарасюк А. В. Співвідношення інформаційної та кібернетичної безпеки. *Інформація і право*. 2019. № 4(31). С. 75–81 ; Алексєєнко І. В. Публічна дипломатія в умовах глобалізації: нові виклики. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. Вип. 12. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/840/849>

вибудовування необхідних владі зв'язків і відносин з громадськістю. Інформація, котра надається ЗМІ, ніколи не буває нейтральною. Вона є виявом спроб панівних еліт створити таке зображення дійсності, яке потрібне їм та яке «виправдовує» їх практичну політику, «упаковану» в стереотипні точки зору, що вигідні владі й виносять на передній план лише частину того, що відбувається насправді¹⁰.

Резюмуючи з цього приводу, О. Данільян та О. Дзьобань акцентують, що в рамках глобального інформаційного середовища, по суті, часто застосовуються технології інформаційної війни, при цьому гібридні атаки в інформаційній площині здійснюються через традиційні медіа (телебачення, пресу, радіо) та соціальні онлайн-мережі¹¹. А. Марущак у цьому контексті акцентує, що регулювання соціальними медіа сьогодні знаходиться на початковій стадії та змінюється залежно від національних підходів різних держав¹².

Натомість, попри будь які спроби регулювання, реаліями сучасного буття стала інформаційна агресія. Сучасна людина піддається їй щоденно сотні раз – Інтернет, радіо, телебачення, газети й журнали нав'язують своє розуміння життя, що завдяки маніпулятивному ефекту впливає і на світогляд цільової аудиторії. Однак, основна мета інформаційної агресії – не тільки вплив на свідомість, а й на підсвідомість, щоб «скоригувати» громадську думку всередині як країни-жертви, так і країни-агресора. Процеси маніпулювання масовою й індивідуальною свідомістю за допомогою ЗМІ, особливо електронних, шляхом інформаційної агресії набувають широкого розмаху.

Виокремлюються такі основні властивості інформаційної агресії: несилізовий характер (за рахунок ЗМІ); швидкість розповсюдження; пандемічність, опосередкований характер і потаємність впливу (інформаційна дія має глобальний характер й на відміну від фізичного впливу, може бути абсолютно непомітною); віртуальний характер дії (крихкість інформаційного світу, легкість доступу, можливість зламу інформаційних систем).¹³

---

¹⁰ Проноза І. І. Засоби масової інформації і комунікації в інформаційній війні як сучасна політична практика. *Політикус*. 2020. № 3. С. 66–67.

¹¹ Данільян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна війна у медіапросторі сучасного суспільства. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2022. № 3. С. 21.

¹² Марущак А. І. Передумови для формування правових механізмів протидії дезінформації в соціальних медіа у контексті національної безпеки: постановка проблеми. *Інформація і право*. 2022. № 1(40). С. 87.

¹³ Благодарний А. М. Особливості протидії інформаційній агресії як складовій гібридної війни. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози* : збірн. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ : НА СБУ, 2021. С. 84–85.

У той час, коли демократичні держави конституційно гарантують своїм громадянам доступ до інформації та свободу слова, завдяки чому забезпечується безкоштовна та справедлива участь громадян у політичних та інших суспільних процесах, у авторитарних країнах за допомогою медіа-технологій та застосування епістемічних засобів маніпуляції громадською думкою відбувається зворотне – здобутки інформаційної епохи з її діджиталізацією комунікаційних процесів використовуються для маніпулятивних впливів на свідомість людей з метою просування необхідних ідей, формування переконань, вигідних політичній владі. З огляду на це, на нашу думку, до комплексу проблем інформаційних протистоянь у кіберпросторі слід додати й проблеми їх студіювання науковцями. Зокрема, далеким від логічного завершення є осмислення теоретичних і практичних аспектів інформаційного насильства як технології масово-комунікаційного впливу. Студіюючи інформаційні протистояння в контексті пришвидшення комунікаційних процесів завдяки новітнім інформаційним технологіям сучасної епохи та піднесенню ролі інформації в соціальному житті країн і на міжнародній арені, дослідники послуговуються концептом «інформаційне насильство»¹⁴. Це явище є однією з компонентів соціального насильства, несилевим впливом (дією) на ментальну сферу, яке суперечить закономірному перебігу подій, непомітно, засобом нав'язування опоненту власних переконань чи спотвореної інформації, прямо передбачає інформаційну взаємодію й змінює характер соціальних комунікацій в аспекті асиметричних відносин. Інформаційне насильство впливає на духовну й психологічну структуру особистості через пропаганду та інші технології, продюковані засобами масової інформації. Емоції, насамперед страх, а також ті, що викликані застосуванням інформаційного насильства, є такими ж потужними регуляторами поведінки людей, як і загроза прямої фізичної розправи. З огляду на це, за сучасних умов переходу людства до нового способу отримання інформації та зміни типу свідомості й мислення під впливом мас-медій інформаційне насильство наближається до засобів терористичної діяльності нематеріального характеру. Це надзвичайно актуалізує проблему маніпуляцій свідомістю людей, використання пропаганди й дезінформації. У практичному вимірі, з оперттям на фактаж російської гібридної агресії проти України, аналізується ворожий пропагандистський вплив на свідомість

---

¹⁴ Дзьобань О. П., Панфілов О. Ю., Соболева С. М. Інформаційне насильство: змістовний аспект. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. Серія : Філософія. 2016. № 1. С. 136–151 ; Новік Г. М., Чайка В. О. Інформаційне насильство. *Вісник Одеського національного університету*. Серія : Психологія. 2017. Т. 22. Вип. 2. С. 151–161.

українців у контексті завдань національної інформаційної безпеки. Хоча автори не послуговуються концептом «інформаційне насильство», по суті, вказують саме на це явище як загрозу національній безпеці, що потребує реагування аж до застосування засобів кримінального права¹⁵. Власне такий посил чітко артикульовано у фундаментальних розробках співробітників установ Академії наук України, здійснених під керівництвом В. Горбуліна (монографія «Світова гібридна війна: український фронт», 2017¹⁶) та В. Куйбіди (монографія «Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн», 2019¹⁷), а також у монографії співавторства Б. Парахонського та Г. Яворської (2019)¹⁸, статті співавторства О. Панченка та В. Антонова (2020)¹⁹. Дослідниками сформульовано наступні основоположні тези: 1. мова гібридної війни й створювані з її допомогою соціально-семіотичні конструкти широко користуються вербальною агресією як інструментом боротьби за домінування, одним із виявів чого є застосування лексики ворожнечі та вираження негативного ставлення до окремої людини або групи людей, вагому роль у чому відіграють сучасні техніки мас-медіа, що стають потужним знаряддям у руках політичних демагогів; 2. пропаганда як складник інформаційних

---

¹⁵ Гапій В. Е. Пропаганда як інструмент впливу на підсвідомість людини в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 1(2). С. 636–641 ; Гулай В. Маніпулятивно-пропагандистські складові загроз інформаційній безпеці в реаліях гібридної війни Російської Федерації проти України. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2016. Вип. 6. С. 34–42 ; Калакура Я. Конструювання образу ворога як технологія маніпуляцій російської історіографії та пропаганди. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія : Історія, міжнародні відносини*. 2016. Вип. 18. С. 179–188.; Кривко А. В., Кривко І. М. Пропаганда російської федерації у східних областях України та боротьба з нею (аналітична довідка). *Пропаганда vs контрпропаганда у медіапросторі: минуле, сучасне, майбутнє : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 12 лютого 2018 р.)*. Запоріжжя : Інтер-М, 2018. С. 396–399 ; Притула А. М. Пропаганда – компонент гібридної війни: шляхи протидії засобами кримінального права. *Юридична наука*. 2015. № 3. С. 99–104 ; Сунгурова С. Р. Феномен та методи протидії інформаційному насильству в умовах сучасних інформаційних протистоянь. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 148(3). С. 68–73.

¹⁶ Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Харків : Фоліо, 2017. 496 с.

¹⁷ Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 380 с.

¹⁸ Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, зміст : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.

¹⁹ Панченко О. А., Антонов В. Г. Концептуалізація поняття «інформаційне насильство» в контексті національної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. № 1. С. 65–73.

технологій соціального впливу на широкі маси має на меті дезорієнтацію та дезінформацію населення ворожої країни шляхом поширення відібраних фактів, поглядів, аргументів, чуток, дестабілізації ситуації, внесення в суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих, ідей і поглядів задля формування необхідної транслятору громадської думки; 3. пропаганда спрямована на зміни у масовій свідомості насамперед стосовно явищ ідеологічного характеру, для чого пропагандисти свідомо вдаються до міфотворчості й поширюють неточні або неперевірені факти.

О. Самчинська та В. Фурашев в цьому ключі наголошують, що інформаційне насильство – це цілеспрямований вплив на свідомість людини (групи осіб) поза її волю, який здійснюється за допомогою інформаційних засобів, інформаційних технологій та психологічних прийомів в результаті якого порушується інформаційна свобода об'єкта впливу та який здатний заподіяти шкоду життю та здоров'ю людини (групі осіб), на яку впливають. Учені вважають, що пропаганду та інформаційні маніпуляції слід розглядати як різновиди інформаційного насильства. Наголошено, що процес поширення пропагандистського впливу досить тривалий і зазвичай має глобальніші цілі, аніж маніпуляції, й вимагає набагато більшої підготовки та засобів, через що здійснювати такий вплив може собі дозволити далеко не кожен. При цьому не існує конкретної межі між інформаційним насильством, інформаційною маніпуляцією та пропагандою – залежно від конкретних обставин, відповідно до яких розглядається один і той же процес, він може бути як інформаційною маніпуляцією, інформаційним насильством, так і пропагандою. Прикладом цього, на думку науковців, є російська пропаганда, яка здійснюється з метою створення негативного образу України й формування вигідного для країни-агресорки ставлення до нашої держави з боку населення рф, США, Європейського Союзу та інших країн.²⁰

Співзвучні цим твердженням узагальнення А. Гребенюк. Резюмуючи щодо насильницького впливу пропаганди на свідомість цільової аудиторії, авторка хоча й не послуговується концептом «інформаційне насильство», але скеровує свої висновки на кваліфікацію ворожого пропагандистського контенту власне як на інформаційне насильство. Науковиця розглядає пропаганду в теоретичному плані та в площині інформаційної війни як виду протистояння між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними або іншими структурами),

---

²⁰ Самчинська О. А., Фурашев В. М. Інформаційне насильство, інформаційна маніпуляція та пропаганда: поняття, ознаки та співвідношення. *Інформація і право*. 2021. № 1. С. 55–65.

що здійснюється з метою досягнення односторонніх воєнних, соціально-політичних чи економічних переваг над противником²¹. О. Панфілов наголошує на застосуванні концепту «інформаційне насильство» у значенні несилового впливу на ментальну сферу, пов'язаному з інформаційним маніпулюванням²².

Протидія актам інформаційної агресії та інформаційного насильства у кіберпросторі останніми роками постійно перебуває на порядку денному провідних акторів міжнародних комунікацій. Зокрема, значно інтенсифікував відповідну свою комунікаційну діяльність Північно-Атлантичний Альянс. У цьому контексті суттєва увага приділяється технологіям, інформаційній зброї, пропагандистським операціям у війнах XXI ст., віддається належне важливості посиленню кіберзахисту та стійкості на всіх рівнях. У 2016 р. НАТО визнав кіберпростір оперативною сферою, поряд із суходолом і морем, чим власне було започатковано напрям на посилення кіберзахисту Альянсу. В червні 2021 р. послідувала нова комплексна політика кіберзахисту, в якій визнано, що кіберпростір завжди є об'єктом конкуренції. У цьому зв'язку НАТО скликало першу в історії Північно-Атлантичну раду кіберкоординаторів. Разом із тим, у збройних силах НАТО, особливо США, суттєво змінено ставлення до геополітичного та цивілізаційного протистояння ключових гравців.²³

У Європейському Союзі (ЄС) завдання підвищення стійкості суспільства до дезінформації з урахуванням принципів демократії та свободи вираження поглядів у цифрову епоху зумовили початок у 2013–2015 рр. активної кампанії з протидії дезінформації. Створено окрему Оперативну робочу групу зі стратегічних комунікацій, реалізовується проєкт моніторингу дезінформації EUvsDisinfo і Hybrid Fusion Cell, розроблено Кодекс практики з дезінформації та Закон про цифрові послуги, які закріплюють відповідні стандарти та заохочують найкращі практики боротьби з дезінформацією на онлайн-платформах. При цьому Керівництво зовнішньої кіберкоординації ЄС визнало, що існує дуже мало країн, де національна кіберкоординація є ефективною,

---

²¹ Гребенюк А. Антиукраїнська пропаганда: характерні риси та поняття. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 61. С. 128–139 ; Гребенюк А. Пропаганда: метод спеціальних інформаційних операцій чи акту зовнішньої інформаційної агресії? *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 63. С. 65–74.

²² Панфілов О. Ю. Інформаційне насильство як соціальний феномен. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія : *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2023. № 1. С. 188–200.

²³ Яковенко Н., Піскорська Г. Трансформація публічної дипломатії Північно-атлантичного Альянсу. *American History and Politics*. 2018. № 5. С. 197–206.

а держава здатна виступати єдиним голосом на всіх міжнародних форумах ЄС та наголосило на відповідності в цій сфері фундаментальним цінностям ЄС, таким, як демократія, права людини, верховенство права, включаючи право на свободу вираження поглядів, доступ до інформації та право на недоторканність приватного життя, гарантування того, що Інтернет не буде використовуватися для розпалювання ненависті та насильства і залишиться при неухильному дотриманні основоположних свобод форумом для вільного вираження поглядів за повної поваги до закону. Серед цілей діяльності ЄС у цій сфері визнано надання можливості громадянам доступу до інформації, що дозволить їм повною мірою користуватись соціальними, культурними та економічними перевагами кіберпростору, в тому числі шляхом сприяння створенню більш безпечних цифрових інфраструктур. Крім того, як ефективний інструмент розглядається залучення до реалізації таких програм громадянського суспільства²⁴.

Отже, доцільно резюмувати: новий простір людського буття – кіберпростір, поява якого пов'язана з технологічними аспектами інформаційно-комунікаційних проривів революційного характеру, в глобальному вимірі став, крім засобу інтенсифікації міжнародних комунікацій, простором інформаційного протистояння між народами та країнами, в рамках чого реалізуються технології інформаційної агресії та інформаційного насильства поширенням дезінформації та ворожого пропагандистського контенту, маніпуляцією свідомістю людей з метою змін світосприйняття і світобачення цільової аудиторії, на котру спрямований інформаційний вплив.

2. Російська інформаційна агресія проти України у вимірі міжнародних комунікацій

Інформаційний аспект світової безпеки в сегменті російсько-української гібридної війни, розпочатої в 2014 р., у контексті викликів сучасним міжнародним відносинам зумовив підтриману європейськими та американськими політиками тезу про те, що Росія є загрозою для безпеки не лише в Європі, а й в світі загалом. Зокрема, президент Центру вивчення та дослідження політичних рішень Н. Тензер (Франція) наголошує, що демократичний світ повинен формувати власний порядок денний інформаційних війн, натомість путінська Росія

---

²⁴ Draft Council Conclusions on Cyber Diplomacy / Council of the European Union. Brussels, 11 February 2015. 6122/15. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6122-2015-INIT/en/pdf>; Kulesza J., Burdiak P. Countering Disinformation On Social Media Platforms: Developments In The EU And Poland. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. № 13. С. 145–158.

просто бреше, презентуючи деякі факти, які не мають нічого спільного з дійсністю. Доктор військових наук та директора Центр досліджень над тероризмом Collegium Civitas К. Лідель звертає увагу на російсько-українське інформаційне протистояння й указує, що успіх російської сторони – очевидний, в питаннях інформаційної війни росіяни диктують умови.²⁵ Науковці твердять, що, гібридизуючи м'яку силу та пропаганду, російська softpower стала продовженням російської пропаганди та засобом реалізації агресивної експансіоністської політики. При цьому країна-агресорка вивертає назовні цінності західного лібералізму та атакує його власними засобами²⁶. Загалом російський підхід до інформаційного протистояння – це глобальна стратегія, яка включає як кіберудари, так і інформаційні операції проти більшості демократичних акторів світу. Її цілями є відновлення російського домінування в пострадянській / імперській сфері впливу; зменшення впливу західних демократичних цінностей, інститутів і систем з метою створення поліцентричної моделі світу; розширення політичної, економічної та військової гегемонії росії в усьому світі задля зміцнення її статусу як великої держави²⁷. О. Данільян та О. Дзьобань у цьому ключі вказують, що завдання інформаційної зброї, застосовуваної росією, стають засобом мобілізації прихильників і розширення сфер впливу на міжнародній арені. При цьому важливою функцією інформаційної зброї стає створення віртуальної «картини світу», ілюзорної, паралельної реальності з трансформованою системою цінностей, переконань, поглядів, способів поведінки. Об'єктами впливу стають масова свідомість не тільки населення рф, а й населення інших країн, у тому числі України²⁸.

Спрямована на деформацію свідомості цільової аудиторії, російська пропаганда відіграє вагомую роль у розв'язанні та веденні повномасштабної військової агресії проти України. Задовго до початку військової інвазії в Україну в лютому 2022 р. російські пропагандисти вели обробку світового співтовариства з метою подати картину у вигідному для країни-агресорки світлі й знайти для неї союзників. А. Гребенюк наголошує, що підґрунтя для загарбання частини території України сформувало специфічне озмістовлення країною-агресоркою її історико-

---

²⁵ Дем'яненко М. Протидія інформаційній агресії: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2018. Вип. 50. С. 231–232.

²⁶ Комар О. Soft power і пропаганда у російсько-українській війні: епістемологічний аналіз. *Українознавчий альманах*. 2022. № 30. С. 85–87.

²⁷ Сунгурова С. Р. Міжнародний досвід боротьби з політичним насиллям засобами інформаційної війни. *Політологічний вісник*. 2022. № 88. С. 207–212.

²⁸ Данільян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна війна... С. 20–21.

ідеологічних образів, популяризація спрощених положень про них у масах. Як акцентує ця дослідниця, в сучасній російсько-українській інформаційній війні пропаганда є методом спеціальних інформаційних операцій та акту агресії²⁹.

Р. Марутян та Н.Кривда, аналізуючи смислові війни в контексті продовження наступу країни-агресорки на українську ідентичність, зазначають: ворог веде проти України війну за мізки, атакує інформаційний простір, витрачає шалені кошти на пропаганду. Напередодні повномасштабного військового вторгнення в Україну російські засоби масової інформації отримали майже 1 мільярд доларів США, що свідчить про свідомо сформовану державну політику в сфері культури, в тому числі – масової культури³⁰. У колективній монографії «Удавана Росія: імітація величі і могутності» доводиться, як з початком гібридної агресії проти України інформаційна складова ворога була введена в комплекс силових дій, вагомим складником чого стала ворожа пропаганда – елемент апарату насильства, разом з маніпуляціями інформацією, дезінформацією, які всі разом творять нову дійсність, конструюють безальтернативну реальність, насильно їх впроваджують та імплементують у соціум. Війна з Україною стала «каналом» виведення в реальність інформаційного, психологічного, символічного, семантичного насилля, яке роками продукувалося російською пропагандою, котра не просто обґрунтовує чи виправдовує рішення, не лише здійснює ідеологічне доповнення, «творить сенси», просуває образи тощо – вона перекоструює соціум³¹.

До числа таких інформаційних акцій антиукраїнського характеру слід віднести насадження ідеології руського миру, що інтенсивно реалізовувались росією з початку 2000-х рр., хоча розроблення нових інформаційних технологій в контексті спроб встановлення контролю за пострадянським простором розпочалося набагато раніше – практично відразу по розпаду СРСР. З 1990-х рр. на пострадянському просторі в свідомість мешканців суверенних держав, території яких в XIX ст.

---

²⁹ Гребенюк А. Антиукраїнська пропаганда: характерні риси та поняття. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 61. С. 129–136 ; Гребенюк А. Пропаганда: метод спеціальних інформаційних операцій чи акту зовнішньої інформаційної агресії? *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 63. С. 67–72.

³⁰ Мільярд доларів на смислову війну. Ворог цілить у нашу ідентичність. URL: <https://gromada.group/news/statti/milyard-dolariv-na-smislovu-vijnu-vorog-cilit-u-nashu-identichnist> ; Рена Марутян про інформаційну та смислову війну, ПІСО та російську опозицію. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=74ISyCrSkuY>

³¹ Удавана Росія: імітація величі і могутності / Зеленько Г. (кер. проєкту, наук. редактор. Ніжин : Вид. Лисенко М. М., 2024. С. 286–287.

перебували в складі Російської імперії, штучно вкорінювався концепт «руський мир», що є банальним симулякром та інструментом інформаційної маніпуляції, оскільки його однойменна історична матриця, пов'язана із запровадженням у цій імперії традиційних самоврядних практик великоруських губерній, була не об'єднувачем, а руйнівником цієї імперії та колискою російського фашизму³². З огляду на це, нав'язування російськими політтехнологами та псевдоісториками русько-мирської свідомості як українцям, так і іншим народам, по суті, є інформаційним насильством.

Українські дослідники на чолі з В. Горбуліним звертають увагу, що в ході гібридної війни проти України росія не лише системно використовує притаманні колоніальній імперії методи, особливо в боротьбі за епізоди спільного історичного минулого, а й фальсифікує та перекичує факти для підтвердження своєї позиції. Загалом ідеться про існування в Кремлі програми справжньої «русифікації» історії пострадянських теренів, протистояти якій нині доволі проблематично. Російське керівництво ефективно експлуатує концепцію імперського історичного минулого, поблажливо «дозволяючи» Україні існувати без шансів на адекватний європейський розвиток. Відтак «битви» за історію та інформацію для України важкі, але необхідні. У війні за незалежність України маємо справу не просто з ворожою пропагандою, а з тим, що фахівці-інформаційники слушно характеризують як «війну смислів / сенсів», початок якої можна умовно віднести до 2006–2007 рр. Для ретрансляції таких смислів задіяна вся множина каналів донесення інформації, а основним структурним елементом виступають симулякри, тобто образи того, чого насправді не існує: «фашисти в Києві», «звірства каральних батальйонів», «розп'яті хлопчики», застосування Україною заборонених озброєнь тощо. Стратегічна мета експлуатації цих симулякрів – замінити об'єктивні уявлення цільових груп про характер збройного конфлікту тими «інформаційними фантомами», які потрібні агресорові³³.

Сьогодні, на третьому році російської повномасштабної війни проти України та одинадцятому році гібридної війни проти неї, мішенню інформаційної агресії стало все українське – влада, держава, соціум, культура та ідентичність українців. Основними цілями є дискредитація

---

³² Удавана Росія... С. 106–116 ; Верховцева І. Г. Історична матриця «руський мир» та однойменний сучасний пропагандистський міф країни-агресорки: до деконструкції концепту. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи* : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Анн-Арбор – Харків, 12–13 грудня 2023 р.). Харків : НДІ ППСН, 2023. С. 13–18.

³³ Світова гібридна війна: український фронт : монографія. Харків : Фоліо, 2017. С. 6–11.

політичного керівництва та командування Збройних Сил України (ЗСУ), провокування недовіри до них; формування думки про поширення в Україні расизму та міжнаціональної нетерпимості; переконання міжнародної спільноти у систематичних порушеннях українською владою режиму припинення вогню та приховане нарощування ЗСУ сил та засобів вздовж лінії розмежування з метою відновлення активних бойових дій; створення негативного іміджу сил оборони шляхом звинувачення українських військовослужбовців у скоєнні злочинів та протиправних дій, зокрема стосовно цивільного населення; деморалізація українських військовослужбовців; формування антиукраїнських настроїв³⁴. Н. Ващенко в цьому контексті виокремлює низку головних ворожих щодо України російських наративів: 1) «Україна – це невдала тінь Росії»; 2) «Україна – це штучний проєкт Заходу» («Україну придумали поляки та австрійці», «українську мову створили штучно», «Україна відібрала чужі землі»); 3) «Крим, Донбас і південний схід України – це Росія»; 4) «СРСР – потужна імперія, Сталін – герой»; 5) «Усі українські націоналісти були фашистами»; 6) «Україна забула про перемогу над нацизмом»³⁵.

Загалом дослідники наголошують, що з метою підризу міжнародного авторитету України, створення її негативного іміджу та недопущення широкомасштабної військової, економічної, фінансової допомоги європейських країн і США росією штучно створюється негативний образ українців як «неонацистів», «бандерівців», відбувається діаметрально протилежне істинним подіям висвітлення військових злочинів російської армії, нав'язуються сумніви стосовно національних цінностей і засад українського державотворення. Серед методів такої діяльності називаються розповсюдження фейків, дезінформації, маніпуляції у інформаційному просторі, маніпулювання історичною пам'яттю, зокрема, щодо історичної спадщини та походження України, використання лінгвістичних методів і засобів, наприклад, навішування ярликів «фашист», «нацист», «укронацист», «неонацистський режим у Києві», які розпаковують історичну пам'ять щодо терору, пов'язаного зі злочинами у минулому нацистського режиму в Німеччині. При цьому Росія повною мірою застосовує ресурси медіапростору задля

---

³⁴ Худолій А. О. Інформаційна війна 2014–2022 рр. : монографія. Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2022. С. 111–115 ; Джус О. А. Концептуальні основи ведення інформаційної війни в сучасних умовах збройної агресії РФ проти України. *Політологічний вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 88. С. 192–198.

³⁵ Ващенко Н. Головні наративи сучасної російської пропаганди як впливогенна проблематика в умовах консцентральної війни Росії проти України. *Наукові записки інституту журналістики*. 2020. № 1(76). С. 184–196.

агресивного впливу на свідомість і підсвідомість адресатів (цільової аудиторії), у тому числі громадськості країн світу³⁶. Подібні наративи, приміром, поширюються росією в інфопросторі Ізраїлю³⁷.

Для організації та реалізації деструктивних інформаційних і психологічних операцій проти України в інформаційному просторі російськими спецслужбами все частіше використовуються можливості IT-гігантів (сервісів і платформ компанії «Google, LLC»), завдяки технічним потужностям яких розповсюджується дезінформація з метою здійснення маніпулятивного впливу на користувачів Інтернет. Можливості Google Play та App Store використовуються РФ для поширення заборонених мобільних додатків компаній і організацій, стосовно яких запроваджено санкції. Через YouTube, Twitter, Facebook поширюється інформаційний контент російських і сепаратистських суб'єктів, які перебувають під санкціями. Через Google Maps здійснюється внесення змін в оригінальні назви державних установ України та дипломатичних представництв іноземних держав в нашій державі. Поряд із цим, країною-агресоркою для інформаційних операцій проти вищого військово-політичного керівництва держави, пропаганди сепаратизму, поширення деструктивної інформації тощо використовується месенджер Telegram. Цьому сприяє унеможливлення ідентифікації користувачів, що призводить до уникнення ними кримінальної відповідальності за поширення деструктивної інформації. При цьому можливість анонімізації поширювачів деструктивно застосовується для створення та використання каналів зв'язку між військовими й терористичними організаціями, а також як засіб доведення своїх інформаційних меседжів до широкого кола користувачів³⁸.

Одним із найпотужніших інструментів впливу на європейців і людей по всьому світу став телеканал Russia Today – мультимедійне міжнародне інформаційне агентство, метою діяльності якого є оперативно, «по російському» висвітлювати події в світі, тобто розповідати міжнародній аудиторії про російський погляд на ситуацію.

---

³⁶ Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна війна... С. 21.; Руднева А., Мальована Ю. Інформаційний фронт російської агресії в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. № 45. С. 188–190.

³⁷ Росія поширює в Ізраїлі фейки про Україну на «популярних сайтах». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3738744-rosia-posirue-v-izraili-fejki-pro-ukrainu-na-popularnih-sajtah-zmi.html>

³⁸ Мельніченко О. А. Основні напрями деструктивної діяльності російських спецслужб в інформаційній війні проти України. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози* : збірн. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ : НА СБУ, 2021. С. 31–32.

Кореспондентська мережа Russia Today нараховує понад 40 представництв по всьому світу. Радіомовлення агентства ведеться багатьма мовами. Як твердить журналістка і колишня телеведуча каналу Russia Today Ліз Вол, послуговуючись власним досвідом, ефективність російської брехні чималою мірою зумовлена методикою роботи з аудиторією і схожа на секту, що використовує психологічний вплив. Якою б неправдоподібною не була новина, російським медіа вдається її зробити популярною за допомогою армії інтернет-тролів, проплачених експертів та потужного фінансування. Однак, російська пропаганда в країнах ЄС суттєво відрізняється від пропаганди в росії чи Україні. Громадська думка про Україну в Італії, наприклад, дуже розділена. Італійські «єврооптимісти» підтримують європейські прагнення України (вступ до ЄС та НАТО), але євоскептики, а також бізнесмени вважають, що росія є значно серйознішим, аніж Україна, економічним ринком. Це відбувається на фоні браку знань про Україну й створює сприятливі умови для підтримки Італією російської позиції щодо України³⁹.

С. Плохій та П. Померанцев вказують, що Кремль намагається забруднити образ України на Заході та загалом зробити брудним інформаційне поле, в якому фігурує Україна. Інформаційна війна Кремля є війною не тільки проти України, а й проти всієї Європи. Тому російська терористична атака на інфраструктуру розуму вимагає неординарних методів, і журналістики в цьому контексті замало – вона одна цього не подужає. О. Данільян та О. Дзьобань погоджуються, що традиційні методи боротьби з інформаційними атаками в соціальних медіа не дають бажаних результатів⁴⁰. Воєнно-політичні реалії сьогодення актуалізують для керівництва України пошук додаткових ресурсів для збільшення можливостей держави в її діяльності на міжнародній арені. У міжнародному форматі нагальним завданням є формування механізмів протидії дезінформації з боку країни-агресорки на основі фундаментального конституційного принципу свободи слова з урахуванням Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та інших міжнародно-правових документів. З огляду на це, доцільним є застосування Україною інструментів публічної дипломатії її активізацією у кіберпросторі.

---

³⁹ Савич А. С. Комунікативні інструменти протидії інформаційної агресії Росії: світовий досвід. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія*. 2015. Вип. 12. С. 272–275.

⁴⁰ Данільян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна війна... С. 21–22.

3. Кібердипломатія України як інструмент протидії російській інформаційній агресії у кіберпросторі

Термін «публічна дипломатія» вперше було вжито лондонською газетою «Таймс» у 1856 р. в значенні відкритої діяльності та специфічних офіційних зусиль, спрямованих на вплив на іноземну громадську думку з метою досягнення дипломатичних цілей⁴¹. Початок сучасному тлумаченню цього поняття, яким позначається різновид дипломатичної діяльності, було покладено 60 років тому американськими науковцями Дж. Наєм та Е. Гуліоном, які визначили публічну дипломатію інструментом м'якої сили в міжнародних комунікаціях. Доповнюючи класичну дипломатичну діяльність новими методами та включаючи в дипломатичний діалог / полілог суспільства країн, які комунікують між собою, публічна дипломатія сприяє просуванню позитивного іміджу держави на принципах прав людини, толерантності, міжкультурної комунікації, необхідних для загального сталого інституціонального розвитку та пошуку шляхів превентивного й мирного вирішення конфліктів, воєн⁴². Сьогодні публічну дипломатію дослідники пропонують розуміти як інтегральну категорію, що принципово функціонує у перетині з іншими вимірами зовнішньої політики та міжнародних процесів, має узгоджений з урядом характер функціонування та при цьому містить ознаки автономності й самоорганізації⁴³.

Упродовж останньої третини ХХ – початку ХХІ століття змінився характер публічної дипломатії. Основна причина полягає насамперед у зростанні впливу громадськості та посиленні міжлюдських контактів. При цьому важливою характеристикою публічної дипломатії став спосіб комунікації в її рамках між урядом та громадськістю інших країн для формування розуміння національних ідей, цінностей, інститутів, культури, національних цілей та політик, що передбачає дії у сфері інформації, освіти, культури з метою впливу на іноземні уряди

---

⁴¹ Public diplomacy. *Oxford English Dictionary: The historical English dictionary* / Oxford University Press. URL: https://www.oed.com/dictionary/public-diplomacy_n?tab=factsheet#27764860100

⁴² Верховцева І. Г. Співпраця органів місцевого самоврядування України з європейськими партнерами за умов війни 2022–2023 рр.: публічно-дипломатичний вимір (організаційно-правові аспекти). *Nowy ład w Europie i Unii Europejskiej: przesłanki – kierunki – priorytety*: monografia / Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; Uniwersytetu Narodowego Politechnika Lwowska. Lviv-Olsztyn : Publishing House of Lviv Polytechnic, 2023. С. 24–26.

⁴³ Трофименко М. В. Трансформація публічної дипломатії в умовах глобалізації та діджиталізації: методологічні засади й практичні аспекти (український кейс). *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія*. 2023. Вип. 35–36. С. 151.

через громадян певної країни. Важливим завданням такої взаємодії є потреба вплинути, поінформувати та активізувати публіку для підтримки національних інтересів при здійсненні зовнішньої політики⁴⁴.

За таких умов вплив процесів цифровізації на дипломатичну діяльність насамперед у її публічно-дипломатичному форматі, сукупно з традиційними методами ведення зовнішньої політики та засобом використання онлайntechnologies і функціоналу соцмереж, зумовлює перетворення публічної дипломатії на інструмент моделювання громадянської думки не менш дієвий, ніж соціальні медіа, ЗМІ та ЗМК загалом. Однак, як стверджує І. Головка, здебільшого класичні інструменти публічної дипломатії та м'якої сили потребують тривалої підготовки, їх непросто змінити в короткий термін. Наприклад, організація діаспори за кордоном, експорт домінуючої культури кухні / харчування у світ, вплив місцевої музики на світову громадськість, створення міжнародних телевізійних каналів і особливо інформаційних агентств, вплив на соціальні медіа через приймаючі країни, експорт високоякісних фільмів і серіалів, створення глокалізованих (глобалізованих + локалізованих) радіо та телевізійних каналів у цільовій країні потребують визначених планів, впровадження проєктів підтримки та наявності чималих часових ресурсів загалом⁴⁵. З огляду на це, як вказує керівництво Міністерства закордонних справ України, відкриваються нові площини міжнародної взаємодії. Насамперед йдеться про використання засобів масової інформації та культурних інструментів, інформаційних технологій, соціальних мереж тощо для спілкування, зв'язків і співпраці між державам⁴⁶.

З урахуванням цього, а також глобалізації та діджиталізації інформаційного простору й кіберзагроз міжнародним комунікаціям, відповідно на інформаційні виклики сучасності стала кібердипломатія. Вона ґрунтується на вимірах м'якої сили та є ефективною практикою для пом'якшення невизначеності, усунення ризиків і потенційних конфліктів, що походять із кіберпростору. Західні дослідники вважають «кібердипломатію» відносно новим поняттям, хоча цей термін використовувався і раніше, але в основному для опису діяльності електронної дипломатії. Загалом кібердипломатію визначають як дипломатію в кіберпросторі або, іншими словами, використання

---

⁴⁴ Братута О., Братута Є. Публічна дипломатія: термінологічні, онтологічні та прикладні результати дослідження. *Україна дипломатична*. 2024. № 24. С. 734–737.

⁴⁵ Головка І. К. Нова публічна дипломатія в сучасному науковому дискурсі. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2022. № 14-2. С. 104–107.

⁴⁶ У Львівському університеті розмовляли про цифрову дипломатію. 25 листопада 2023 р. URL: https://galinfo.com.ua/news/u_lvivskomu_universyteti_rozmovlyaly_pro_tsyfrovu_diplomatiyu_409777.html

дипломатичних ресурсів і виконання дипломатичних функцій для забезпечення національних інтересів у кіберпросторі. Основні питання порядку денного кібердипломатії включають кібербезпеку, кіберзлочинність, розбудову довіри, свободу Інтернету та управління Інтернетом. Це дозволяє позиціонувати кібердипломатію як інститут міжнародного суспільства, зокрема, коли кібердипломатія взаємодіє з акторами світового суспільства. Також цей термін використовується для опису еволюції публічної дипломатії в цифрову епоху. Метою кібердипломатії є поступово змінювати поведінку і ставлення до простору мирного співіснування, визначеного чіткими правилами і принципами: від системи інтерактивних одиниць до суспільства держав. У цьому відношенні кібердипломатія є для кіберпростору фундаментальною основою міжнародного суспільства⁴⁷.

В Україні кібердипломатію визначають як використання дипломатичних інструментів та ініціатив для забезпечення інтересів держави в кіберпросторі. Завданнями для дипломатичного агента можуть бути: встановлення зв'язку та діалогу між державними і недержавними суб'єктами на різному рівні; запобігання кібергонитві; розбудова глобальних норм у кіберпросторі тощо. Фундаментальними елементами кібердипломатії є збільшення кіберпотенціалу, зміцнення довіри, дотримання та розвиток кібернорм⁴⁸.

Відправною точкою кібердипломатії вважається публікація в 2011 р. Міжнародної стратегії США щодо кіберпростору, яка стала першим у світі урядовим документом, який повністю зосереджується на міжнародних аспектах кіберпростору та спирається на три стовпи для досягнення цілей: дипломатію, оборону, розвиток. Ця стратегія стала дорожньою картою, що дозволила департаментам і відомствам уряду Сполучених Штатів краще визначати та координувати свою роль у міжнародній політиці в кіберпросторі, а також закликом до приватного сектора, громадянського суспільства і кінцевих користувачів посилити зусилля через партнерство, обізнаність і дії в досягненні майбутнього, якого усі спільно прагнуть. Стратегією було визначено цілі: координація глобальної дипломатичної діяльності Департаменту з питань кібербезпеки; забезпечення зв'язку Департаменту з Білим домом та федеральними міністерствами і відомствами з цих питань; консультування урядовців з питань кібербезпеки; налагодження зв'язку з державними та приватними організаціями з питань кібербезпеки;

---

⁴⁷ Barrinha A., Renard T. Cyber-Diplomacy: The Making Of An International Society In The Digital Age. *Global Affairs*. 2017. Vol. 3. Iss. 4–5. С. 353–364.

⁴⁸ Матвієнко В., Петушкова Г. Кібердипломатія в Європейському Союзі... С. 697–702.

координація роботи регіональних і функціональних бюро Департаменту, що займаються цими напрямками. Для реалізації Стратегії було створено Офіс Координатора з кіберпитань, який повністю присвячений кіберпроблемам у зовнішньополітичному вимірі⁴⁹.

Сьогодні павутина кібердипломатії розширюється і поглиблюється швидкими темпами, поступово створюючи кіберміжнародне суспільство. У світовій спільноті зростає виклик атрибуції кібератак, а також побутує невеликий страх ескалації між акторами через непередбачені наслідки кіберзлочинів. Міжнародна спільнота має на меті розширити ефект управління кіберпростором від регіональних, національних ініціатив до глобального уніфікованого підходу⁵⁰. Відповідні дипломатичні служби в різних країнах використовують Інтернет-платформи для безпосереднього спілкування з цільовою аудиторією зарубіжної країни, поширення важливої інформації серед іноземних громадян та проведення соціальних опитувань. Для успішної кібердипломатії важливим є моніторинг та аналіз інформації з використанням інструментів аналітики для відстеження реакції на їхні дії та розвитку стратегій комунікації. Завдяки ефективному використанню соціальних мереж та інших інструментів електронної дипломатії підвищується ефективність роботи на міжнародній арені, підноситься авторитет держави та дипломата, покращується імідж політичних лідерів, залучаються прихильники та здійснюється вплив на опонентів⁵¹.

Крім важливого потенціалу кібердипломатії з огляду на сучасні умови розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в глобальному вимірі, не менш важливою є і та роль, яку цей дипломатичний інструмент здатен відіграти в організації протидії інформаційній агресії щодо певної країни.

З урахуванням думок, висловлених науковцями, а також трендів кібернетизації глобального інформаційного простору, логічним у протидії російській інформаційній агресії нам уявляється застосування Україною інструментів кібердипломатії у її публічно-дипломатичному форматі. До умов політико-правового та організаційного характеру цього насамперед слід віднести наявність у законодавстві України поняття «кіберпростір», під яким розуміється середовище (віртуальний простір), що надає можливості для здійснення комунікацій та/або

---

⁴⁹ Пасічна В. Кібердипломатія та її вплив на інформаційне суспільство. *Цифрова дипломатія України: синергія реального і віртуального*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. С. 80–81.

⁵⁰ Barrinha A., Renard T. *Cyber-Diplomacy...* С. 353–364.

⁵¹ Дзеркаль В. Інструменти кібер-дипломатії у реалізації зовнішньої політики держави. *Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин*. 2023. С. 198–200.

реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних⁵². Крім того, необхідну правову базу створюють прийняті в 2021 р. Стратегія інформаційної безпеки, Стратегія кібербезпеки, Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 рр. та ряд інших нормативно-правових актів.⁵³ На цій базі для своєчасного та якісного реагування на виклики цифрової епохи в 2023 р. МЗС України приступило до розбудови Стратегії кібердипломатії України. Виокремлено підрозділ з кібердипломатії в структурі профільного Міністерства, ведеться активна розбудова мережевої інфраструктури, розпочато підготовку кадрів, а також систему заходів з цифровізації процесів, пов'язаних із щоденною діяльністю дипломатичної служби⁵⁴. Під кібердипломатією очільники цього міністерства розуміють міжнародну взаємодію у питаннях, що стосуються кіберпростору, зокрема безпечного і відповідального використання нових цифрових інструментів і технологій, таких як штучний інтелект, робототехніка, квантові обчислення, політики держави, щодо розвитку інтернету тощо⁵⁵.

Важливим наступним кроком стала розробка проекту змін до Закону України «Про дипломатичну службу», якими на цю службу

---

⁵² Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

⁵³ Стратегія інформаційної безпеки: [затверджено Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021]. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> ; Доктрина інформаційної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>; Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>; Стратегія кібербезпеки України [затверджено Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>; Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року Про Стратегію кібербезпеки України: [Введено в дію Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013> ; Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 рр. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>

⁵⁴ МЗС розробляє Стратегію кібердипломатії України – заступник міністра. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3863944-mzs-rozroblae-strategiu-kiberdiplomatii-ukraini-zastupnik-ministra.html>

⁵⁵ У Львівському університеті розмовляли про цифрову дипломатію. 25 листопада 2023 р. URL: https://galinfo.com.ua/news/u_lvivskomu_universyteti_rozmovlyaly_pro_tsyfrovu_diplomatiyu_409777.html

передбачено покласти повноваження щодо просування та захисту національних інтересів у кіберпросторі – кібердипломатію. Законодавці пропонують вважати кібердипломатією комплекс дій та стратегій, спрямованих на просування та захист національних інтересів і реалізацію зовнішньополітичних цілей України в кіберпросторі в сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном з урахуванням сучасних потреб⁵⁶.

Натомість, попри все, слід констатувати: в науковому полі та медіапросторі України не ведеться інтенсивне обговорення застосування інструментів кібердипломатії в протидії російській інформаційній агресії. Як вказують А. Barrinha й Т. Renard, щоб нейтралізувати наслідки інформаційної війни, для відбиття інформаційних атак агресора сторона-жертва агресії має використовувати такі ж технології і методи інформаційної війни, як і сторона-агресор, але вже у своїх цілях⁵⁷. Сьогодні це насамперед передбачає дії у медіапросторі та застосування ресурсів соціальних мереж. Однак, навіть поверховий аналіз перспектив реалізації таких завдань може показати, що ресурсів державних структур України для відбиття інформаційних атак країни-агресорки в інформаційному просторі в сегменті міжнародних комунікацій ніколи не буде достатньо. І причина не в замалій кількості людських ресурсів з числа працівників державних установ. Головна причина неможливості застосувати традиційні інструменти інституціоналізованої в Україні публічної дипломатії МЗС у вирішенні завдань протидії російській інформаційній агресії засобами кібердипломатії, на наше переконання, полягає в масштабі завдань, які передбачають розгортання комунікації України зі світовою громадськістю в розрізі окремих країн, розвінчання фейків, історичних міфів, дезінформаційних повідомлень, що нав'язуються світовій спільноті росією відносно України.

Підтримуючи вищенаведені висловлення С. Плохія та П. Померанцева щодо недостатності в цьому відношенні ресурсів журналістики, вважаємо доцільним привернути увагу до ресурсів громадської дипломатії як різновиду публічної дипломатії та інструменту кібердипломатії її публічно-дипломатичного формату⁵⁸.

---

⁵⁶ Комітет розглянув законопроект про внесення змін до Закону України «Про дипломатичну службу» щодо вдосконалення проходження дипломатичної служби. URL: <https://komsamovr.rada.gov.ua/print/84176.html>

⁵⁷ Barrinha A., Renard T. *Cyber-Diplomacy*... P. 353–364.

⁵⁸ Пітер Померанцев: Мета російської пропаганди – щоб ніхто нікому не довіряв. Українська правда (31 березня 2015). URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/03/31/7063251/>; Сергій Плохій: «Ця війна є війною за всю Європу». URL: <https://zbruc.eu/node/110984>

Американські науковці, залежно від суб'єкта здійснення заходів у публічній дипломатії, виокремлюють два основні види публічної дипломатії: 1) діяльність, яка здійснюється державою, під її керівництвом чи за державні кошти в рамках зовнішньої політики держави для реалізації національного інтересу – громадська/публічна дипломатія (*public diplomacy*); 2) діяльність, яка здійснюється різноманітними фізичними і юридичними особами, інститутами громадянського суспільства незалежно від держави в інтересах держави, суспільства чи усього людства (громадянська/народна дипломатія, *citizen /civil diplomacy*). У межах обох напрямів метою є встановлення постійних контактів між інститутами громадянського суспільства різних країн, розвиток міжнародних мереж та участь у їх діяльності за умов послаблення державного контролю й створення атмосфери довіри та рівноправності. У США, зокрема, згідно з концепцією *citizen/civil diplomacy*, кожен громадянин має право чи навіть обов'язок допомагати державі здійснювати зовнішню політику. Суб'єктами реалізації такої дипломатії можуть бути студенти, викладачі, науковці, спортсмени, представники бізнесу тощо – у такий спосіб лобіюються громадські інтереси⁵⁹. І. Сухорольська називає головними п'ятьма ознаками громадської дипломатії на сучасному етапі її еволюції відкритість і демократичність; відхід від поверховості; зростання ролі цінностей; перетворення на рівну гру між різними учасниками; динамічність і непрогнозованість. Йдеться про складну взаємодію у мережі багатьох різноманітних суб'єктів, коли групи громадськості в різних країнах можуть виступати в ролі як ініціаторів, активних учасників та партнерів своїх держав, так і цільових аудиторій для програм іноземних урядів, корпорацій та організацій⁶⁰.

Крім того, Конституцією України в статті 17 встановлено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу⁶¹.

Виходячи з цих положень, *citizen / civil diplomacy* може стати повноцінним інструментом кібердипломатії у протидії інформаційній агресії росії проти України. Уявляється, що українські науковці, політики, журналісти, студентство й громадськість загалом засобом підготовки та

---

⁵⁹ Верховцева І. Г. Співпраця органів місцевого самоврядування... С. 22–25.

⁶⁰ Сухорольська І., Климчук І. Громадська (публічна) дипломатія в умовах агресивної війни Росії проти України. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2022. № 43. С. 324–330.

⁶¹ Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

викладення на медіаплатформах, у соцмережах контенту, що розвінчує фейкові, дезінформаційні та пропагандистські наративи антиукраїнського характеру, сприятимуть просуванню українських інтересів у світі та в такий спосіб впливатимуть на позитивний імідж Української держави. Звісно, проблемою в комунікаційному вимірі може стати мовний бар'єр, адже говорити з громадськістю іншої країни доцільно її мовою. Одним з ефективних заходів у цьому відношенні може стати організація мультиканальних медіаплатформ (сайтів), де розміщуватимуться укладені авторитетними науковцями, політиками, інтелектуалами інформаційні матеріали відповідного змісту, контент просвітницького характеру, котрі будуть доступні для адресатів іноземних країн їх мовами. Загалом поле для творчої діяльності української громадськості в цьому відношенні широче – від організації мережі структур відповідного профілю, які б працювали в інформаційному просторі із застосуванням інструментів соціальних мереж (мережева дипломатія, цифрова дипломатія, науково-освітня дипломатія тощо) та волонтерських інформаційних структур у студентському середовищі й освітніх закладах загалом до бібліотечних установ публічного спрямування від сільського та районного рівнів до національного включно.

ВИСНОВКИ

Кібернетизація глобального інформаційного поля та революційні перетворення інформаційно-комунікаційних технологій зумовили появу нової реальності – кіберпростору. У глобальному вимірі він є інформаційним простором та водночас комунікативним середовищем. Крім іншого, це породило явища інформаційної агресії та інформаційного насильства, цілеспрямовані на несильовий вплив на ментальну сферу та пов'язані з інформаційним маніпулюванням, унаслідок чого порушується інформаційна свобода об'єкта впливу та може бути заподіяна шкода його життю. Поширювані світом країною-агресоркою – росією, неправдиві антиукраїнські наративи намагаються створити негативний імідж України, її влади, соціокультурного середовища загалом в очах світової громадськості та мають на меті підірвати міжнародного авторитету України, недопущення військової, економічної, фінансової допомоги їй з боку європейських країн і США. При цьому застосовуються ресурси медіапростору задля агресивного впливу на свідомість і підсвідомість цільової аудиторії – громадськості країн світу. З огляду на це, Україна має активно протидіяти ворожим наративам країни-агресорки в рамках міжнародного кіберпростору. Ефективним засобом протидії може бути кібердипломатія України в її публічно-дипломатичному форматі, зокрема, *citizen / civil diplomacy*,

для застосування якої в такій діяльності створено необхідну законодавчо-нормативну базу та продовжується напрацювання необхідних змін українського законодавства. Виходячи з недостатності задіяння ресурсів лише журналістики та ресурсів державних профільних структур з метою масштабної протидії російським ворожим інформаційним впливам, а також виходячи з теоретичних положень щодо citizen / civil diplomacy як різновиду публічної дипломатії, в розрізі кібердипломатії захист інформаційних інтересів України може здійснюватись саме інструментами citizen / civil diplomacy із залученням до цієї діяльності українських науковців, політиків, студентства, широких кіл громадськості загалом.

АНОТАЦІЯ

Розглянуто специфіку інформаційної діяльності в кіберпросторі у вимірі міжнародних комунікацій. Акцентовано на технологіях інформаційної агресії та інформаційного насильства. Проаналізовано основні наративи російської інформаційної війни проти України та новації публічно-дипломатичної діяльності за умов цифровізації глобального інформаційного простору. Визначено основні підходи до тлумачення поняття кібердипломатії та резюмовано щодо ефективності її використання з метою протидії російській інформаційній агресії проти України. Резюмовано, що для цього створено необхідну законодавчо-нормативну базу. Виходячи з недостатності задіяння ресурсів лише журналістики та людських ресурсів державних профільних структур з метою масштабної протидії російським ворожим інформаційним впливам, а також виходячи з теоретичних положень щодо citizen / civil diplomacy як різновиду публічної дипломатії, в розрізі кібердипломатії захист інформаційних інтересів України може здійснюватись саме інструментами citizen / civil diplomacy із залученням до цієї діяльності широких кіл української громадськості (науковців, політиків, студентства тощо).

Література

1. Алексєєнко І. В. Публічна дипломатія в умовах глобалізації: нові виклики. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. Вип. 12. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/840/849>
2. Антонюк В. В. Інформаційна війна в структурі сучасного геополітичного протиборства: нові контексти та інтерпретації. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2021. № 7. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=2121>

3. Благодарний А. М. Особливості протидії інформаційній агресії як складовій гібридної війни. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози*: збірн. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ : НА СБУ, 2021. С. 83–86.

4. Братута О., Братута Є. Публічна дипломатія: термінологічні, онтологічні та прикладні результати дослідження. *Україна дипломатична*. 2024. № 24. С. 727–740.

5. Ващенко Н. Головні наративи сучасної російської пропаганди як впливогенна проблематика в умовах консцієнтальної війни Росії проти України. *Наукові записки інституту журналістики*. 2020. № 1(76). С. 180–201.

6. Верховцева І. Г. Історична матриця «руський мир» та однойменний сучасний пропагандистський міф країни-агресорки: до деконструкції концепту. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи*: тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Анн-Арбор – Харків, 12–13 грудня 2023 р.). Харків : НДІ ППСН, 2023. С. 13–18.

7. Верховцева І. Г. Співпраця органів місцевого самоврядування України з європейськими партнерами за умов війни 2022–2023 рр.: публічно-дипломатичний вимір (організаційно-правові аспекти). *Nowy ład w Europie i Unii Europejskiej: przesłanki – kierunki – priorytety* : monografia. Lviv-Olshtyn: Publishing House of Lviv Polytechnic, 2023. С. 18–26.

8. Гапій В. Е. Пропаганда як інструмент впливу на підсвідомість людини в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 1(2). С. 636–641.

9. Головка І. К. Нова публічна дипломатія в сучасному науковому дискурсі. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2022. № 14-2. С. 102–109.

10. Гребенюк А. Антиукраїнська пропаганда: характерні риси та поняття. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 61. С. 128–139.

11. Гребенюк А. Пропаганда: метод спеціальних інформаційних операцій чи акту зовнішньої інформаційної агресії? *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 63. С. 65–74.

12. Гулай В. Маніпулятивно-пропагандистські складові загроз інформаційній безпеці в реаліях гібридної війни Російської Федерації проти України. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2016. Вип. 6. С. 34–42.

13. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна війна у медіапросторі сучасного суспільства. *Вісник Національного юридичного*

університету імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2022. № 3. С. 11–29.

14. Дем'яненко М. Протидія інформаційній агресії: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2018. № 50. С. 225–240.

15. Джус О. А. Концептуальні основи ведення інформаційної війни в сучасних умовах збройної агресії РФ проти України. *Політологічний вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 88. С. 189–201.

16. Дзеркаль В. Інструменти кібер-дипломатії у реалізації зовнішньої політики держави. *Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин*. 2023. С. 198–200.

17. Доктрина інформаційної безпеки України / Затверджено Указом Президента України від 25.02.2017 року № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>

18. Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва: монографія. Київ : НІСД, 2014. 328 с.

19. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

20. Ільницький В., Старка В., Галів М., Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*. 2022. № 5. С. 43–55.

21. Калакура Я. Конструювання образу ворога як технологія маніпуляцій російської історіографії та пропаганди. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія : Історія, міжнародні відносини*. 2016. Вип. 18. С. 179–188.

22. Князев С. О. Сучасні тенденції ведення інформаційних війн. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози*: збірн. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ: НА СБУ, 2021. С. 78–80.

23. Комар О. Soft power і пропаганда у російсько-українській війні: епістемологічний аналіз. *Українознавчий альманах*. 2022. № 30. С. 82–88.

24. Комітет розглянув законопроект про внесення змін до Закону України «Про дипломатичну службу» щодо вдосконалення проходження дипломатичної служби. URL: <https://komsamovr.rada.gov.ua/print/84176.html>

25. Конституція України [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

26. Кривко А. В., Кривко І. М. Пропаганда російської федерації у східних областях України та боротьба з нею (аналітична довідка). *Пропаганда vs контрпропаганда у медіапросторі: минуле, сучасне, майбутнє* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 12 лютого 2018 р.). Запоріжжя : Інтер-М, 2018. С. 396–399.

27. Лук'янчикова В. Ю. Кіберпростір: загрози для міжнародних відносин та глобальної безпеки. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 72. С. 793–796.

28. Марущак А. І. Передумови для формування правових механізмів протидії дезінформації в соціальних медіа у контексті національної безпеки: постановка проблеми. *Інформація і право*. 2022. № 1(40). С. 82–88.

29. Матвієнко В., Петушкова Г. Кібердипломатія в Європейському Союзі: модель естонської кібердипломатії та досвід України. *Україна дипломатична*. 2024. Вип. XXIV. С. 696–708.

30. Мельніченко О. А. Основні напрями деструктивної діяльності російських спецслужб в інформаційній війні проти України. *Гібридна війна: сутність, виклики та загрози*: збірн. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ : НА СБУ, 2021. С. 31–32.

31. МЗС розробляє Стратегію кібердипломатії України – заступник міністра. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3863944-mzs-rozroblae-strategiu-kiberdiplomatii-ukraini-zastupnik-ministra.html>

32. Мільярд доларів на смислову війну. Ворог цілить у нашу ідентичність. URL: <https://Gromada.Group/News/Statti/Milyard-Dolariv-Na-Smislovu-Vijnu-Vorog-Cilit-U-Nashu-Identichnist>

33. Національна безпека в умовах інформаційних та гібридних війн. Київ : НАДУ, 2019. 380 с.

34. Новік Г. М., Чайка В. О. Інформаційне насильство. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Психологія*. 2017. Т. 22. Вип. 2. С. 151–161.

35. Окладна М., Стеценко В. Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці держави. *Право та інноваційне суспільство*. 2020. № 2(15). С. 1–3.

36. Панченко О. А., Антонов В. Г. Концептуалізація поняття «інформаційне насильство» в контексті національної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. № 1. С. 65–73.

37. Панфілов О. Ю. Інформаційне насильство як соціальний феномен. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2023. № 1. С. 188–200.

38. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл: монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
39. Пасічна В. Кібердипломатія та її вплив на інформаційне суспільство. *Цифрова дипломатія України: синергія реального і віртуального*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. С. 79–81.
40. Піддубна Л. В. Кіберпростір як соціокультурний фактор мережевого суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2016. № 105. С. 204–207.
41. Пітер Померанцев: «Мета російської пропаганди – щоб ніхто нікому не довіряв». URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/03/31/7063251/>
42. Притула А. М. Пропаганда – компонент гібридної війни: шляхи протидії засобами кримінального права. *Юридична наука*. 2015. № 3. С. 99–104.
43. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про дипломатичну службу» щодо вдосконалення проходження дипломатичної служби. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43445>
44. Проноза І. І. Засоби масової інформації і комунікації в інформаційній війні як сучасна політична практика. *Політикус*. 2020. № 3. С. 65–69.
45. Рена Марутян про інформаційну та смислову війну, ПІСО та російську опозицію. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=74ISyCrSkuY>
46. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року Про Стратегію кібербезпеки України: [Введено в дію Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>
47. Росія поширює в Ізраїлі фейки про Україну на «популярних сайтах». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3738744-rosia-posirue-v-izraili-fejki-pro-ukrainu-na-popularnih-sajtah-zmi.html>
48. Руднева А., Мальована Ю. Інформаційний фронт російської агресії в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософсько-політологічні студії*. 2022. № 45. С. 186–192.
49. Савич А. С. Комунікативні інструменти протидії інформаційної агресії Росії: світовий досвід. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія*. 2015. № 12. С. 270–277.
50. Самчинська О. А., Фурашев В. М. Інформаційне насильство, інформаційна маніпуляція та пропаганда: поняття, ознаки та співвідношення. *Інформація і право*. 2021. № 1. С. 55–65.

51. Світова гібридна війна: український фронт. Харків : Фоліо, 2017. 496 с.

52. Сергій Плохій: «Ця війна є війною за всю Європу». URL: <https://zbruc.eu/node/110984>

53. Стратегія інформаційної безпеки: [затверджено Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>

54. Стратегія кібербезпеки України [затверджено Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>

55. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 рр. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>

56. Сунгурова С. Р. Міжнародний досвід боротьби з політичним насиллям засобами інформаційної війни. *Політологічний вісник*. 2022. № 88. С. 202–218.

57. Сунгурова С. Р. Феномен та методи протидії інформаційному насильству в умовах сучасних інформаційних протистоянь. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 148(3). С. 68–73.

58. Сухорольська І., Климчук І. Громадська (публічна) дипломатія в умовах агресивної війни Росії проти України. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2022. № 43. С. 322–331.

59. Тарасюк А. В. Співвідношення інформаційної та кібернетичної безпеки. *Інформація і право*. 2019. № 4(31). С. 73–82.

60. Трофименко М. В. Трансформація публічної дипломатії в умовах глобалізації та діджиталізації: методологічні засади й практичні аспекти (український кейс). *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія*. 2023. Вип. 35–36. С. 141–154.

61. У Львівському університеті розмовляли про цифрову дипломатію. URL: https://galinfo.com.ua/news/u_lvivskomu_universyteti_rozmovlyaly_pro_tsyfrovu_dyplomatiyu_409777.html

62. Удавана Росія: імітація величі і могутності / Зеленько Г. (кер. проекту, наук. редактор). Ніжин : вид. Лисенко М. М., 2024. 288 с.

63. Худолій А. О. Інформаційна війна 2014–2022 рр. : монографія. Острого : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2022. 208 с.

64. Яковенко Н., Піскорська Г. Трансформація публічної дипломатії Північноатлантичного Альянсу. *American History and Politics*. 2018. № 5. С. 197–206.

65. Barrinha A., Renard T. Cyber-Diplomacy: The Making of An International Society In The Digital Age. *Global Affairs*. 2017. Vol. 3. Iss. 4–5. P. 353–364.

66. Draft Council Conclusions on Cyber Diplomacy. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6122-2015-INIT/en/pdf>

67. Kulesza J., Burdiak P. Countering Disinformation on Social Media Platforms: Developments In The EU And Poland. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. Вип. 13. С. 143–160.

68. Public diplomacy. *Oxford English Dictionary: The historical English dictionary*. Oxford University Press. URL: https://www.oed.com/dictionary/public-diplomacy_n?tab=factsheet#27764860100

Information about the author:

Verkhovtseva Iryna Hennadiivna,

Doctor of History, Associate Professor,

Professor at the Department of Document Studies and Information
Activities

State University of Information and Communication Technologies,
7, Solomyanska str., Kyiv, 03110, Ukraine